
İŞBİRLİĞİ VE MÜCADELE

Dr. Yaşar KAYA

İşbirliği ve mücadele fertlerin münasebete girdikleri andan itibaren etkileşme sürecinde karşımıza çıkan münasebet şekilleridir. Her sosyal-kültürel yapı sosyal münasebetleri şekillendirirken, aynı zamanda işbirliği ve mücadeleyi de şekillendiriyor demektir. İşbirliği ve mücadele sürecinin anlaşılabilmesi sosyal münasebetlerin bilinmesine bağlıdır. Sosyal münasebetlerin ise ferdin fertle münasebeti şeklinde ortaya çıktığı hallerde bile grup içi bir münasebet olduğu söylenebilir.

Sosyal pozisyonların sosyal yapı içindeki ağ gibi örülmüş vaziyetine dayanan sosyal farklılaşma ile fert ve gruplar, bu ağın örgüleri vasıtasıyla sosyal mekanda dolayısıyla sosyal yapıda yer alırlar. Her sosyal katılma ve onun sonucunda ortaya çıkan gruplaşma, fertleri diğer fertlerle ilişki haline geçirir. Benzerlikler fertleri bir arada tutar, ayrılıklar ise ayrılmalarını sağlar. Sosyal yapı girift bir hal aldıkça uzaklaşma ve ayrılmalar artacak, ama bunu yeni katılımlar, gruplaşmalar takip edecektir. Ancak gruplaşmalardan sonradır ki münasebetler kuvvet kazanmaya başlayacaktır.¹

O halde, sosyal münasebetlere girilen fertlerin etkileşmesi sürecinde ortaya çıkan işbirliği, rekabet ve mücadele süreçleri, bu ilişkilerin ortaya çıktığı grup hayatı, grupların elverdiği ölçüde gerçekleşen sosyal münasebetler ile yakından ilgilidir. Etkileşme sürecini takip edebilmek için gruplar ve yapıları ile

¹ Nirun, N. : Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Ankara,1969,sh:107-108.

sosyal münasebetlerin mahiyetini bilmek gerekecektir.

Sosyal Grup

Cemiyet ve cemaat dediğimiz sosyal hayat tarzları bizzat kendileri bir büyük grup teşkil ederlerken, bu büyük grup içinde yer alan tali gruplardan meydana gelmektedir. Bu grupların hepsi bir arada, cemiyetin işleyen bir bütün olmasını temin etmek için belirli şartları taşımaları gerekir. Cemiyetin işleyen bir bütün olma özelliğini onu teşkil eden grupların yapısı tayin etmektedir. Nüfusun sosyal gruplar içinde dağılımı ve sosyal grupların cesameti, sayıları, karakteristikleri toplum yapısının önemli vecheleridir.

İnsanların fiziki yada coğrafi bakımdan birbirlerine yakın olmaları onların bir grup oluşturmasını sağlamaz. Fiziki yakınlıktan doğan sosyal kategorilere yığın diyebiliriz. Bir insan topluluğunun sosyal grup olarak nitelendirilebilmesi bazı özelliklere sahip olmasına bağlıdır. Azaları arasında sosyal münasebet bulunan fertlerin meydana getirdiği topluluğa sosyal grup diyoruz. O halde sosyal grup; hareketlerinde birbirini gözönünde bulunduran ve böylece birarada bulunan, kendi aralarındaki münasebetlerinden dolayı da başkalarından ayırıldıkları iki veya daha fazla fertten meydana gelmiş topluluktur.²

Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir grup meydana getiren fertlerin azaları birbirleriyle olan ilişkileri ile ayrı bir kategori, bir yapı meydana getirirler. Bunun içinde bir tabakalaşma, azaların mevkilerine bağlı rolleri bulunmaktadır. Grup içindeki ilişkiler ve roller grup yapısına bağlı olarak belirlenmektedir. Grubun belirli bir "yapı" karakteri taşıması grup için önemli bir faktördür. Zira fertler arasındaki sosyal münasebetlerin varlığı grup için yeterli değildir. Yapı ise söz konusu münasebetleri düzenleyecek, ortak bir gayeyi ihtiva edecektir.³

Sosyal grubu belirleyen özelliklerden en önemlisi, grubu oluşturan fertler arasında normlara, müesses usullere uygun ilişkiler ile azaların aynı gruba mensup olma, "biz" şuurunun varlığıdır. Düzenlenmiş sosyal münasebetler ve aidiyet duygusu zamanla grup ideolojisinin doğmasına yol açar. Grup ideolojisi müşterek inançlar ve müşterek kıymetlerin bir tezahürüdür. Grubu meydana getiren fertler arasında müşterek isteklerden doğan gayeyi bir öz haline getirmek ve bu istekleri ifade eden müşterek bir metod vazetmek suretiyle, azaların davranış farklarını asgari seviyeye indirir.⁴ Davranış farklarının standard hale getirilmesinde kullanılan metodlar grup tiplerine göre farklılıklar gösterirler.

Bütün gruplar azalarının belirli bazı isteklerini karşılamak için bir sosyal

² Lundberg – Schrag – Larsen: Sosyoloji, Cilt I, (Çev:Ö.Ozankaya) ,Ankara,1985,sh:59.

³ Bilgiseven,A.K.:Genel Sosyoloji, 4.Baskı,İstanbul,1986,sh:227.

⁴ Krech – Crutchfield – Ballachey: Cemiyet içinde Fert, (Çev:M.Turhan), İkinci kitap,İstanbul,1983,sh.205-206.

vasıta olmak üzere meydana gelmişlerdir ve uzun ömürlüdürler. Grubun tesirli ve uzun ömürlü olabilmesi, azalarının büyük kısmının birarada oldukları müddetçe grup hedeflerine ulaşmak üzere sarf edecekleri gayrete bağlı kalmaktadır. Çoğu zaman gruplar varlıklarını devam ettirdikleri süre içinde kendilerine "yardımcı" hedefler de edinebilirler. İlave hedeflerin başlıca sebepleri arasında azaların değişen istek ve hedefleri karşısında grubun da hayatiyetini devam ettirebilmek için fonksiyon değişimi sayılabilir.⁵ Fertlerin isteklerindeki farklılaşma, bazen grubun teşekkülüne yol açan gayelerden çok daha farklı fonksiyonlara yol açabilir. Kültürel derneklerin politika ile uğraşmaları gibi. Her ne kadar gruplar zamanla yardımcı gayeler edinmek suretiyle ferdin bir çok isteklerini tatmin etme fonksiyonu yüklenseler bile, yine de ferdi bütünüyle kuşatamazlar. Bu sebeple fertler bir çok gruba dahil olmak zorundadırlar. Ferdin mensup olduğu grup sayısı cemaata nazaran cemiyet hayatında daha fazladır.

Sosyal grupların fertler için çok önemli fonksiyonları olduğu açıktır. Fert bu mensubiyet ile isteklerini karşılamaktadır. Gıda ve mesken temininden güvenliğe kadar fizyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında sosyal grubun fonksiyonlarından faydalanır. Aidiyet arzusu, tanınma ve itibar kazanma arzusu böylece tatmin edilebilir. Ferdin bir çok istekleri ancak başkalarının yardımı ve işbirliği ile gerçekleştirilebilir.

Sosyal grupların psikolojik boyuttaki fonksiyonları hızlı ve sağlıksız şehirleşen cemiyetlerde çok daha büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda hızlı göçün beslediği sıhatsiz şehirleşme içinde, köyden şehire akın eden insanların oluşturduğu cemaat grupları bir yandan şehirleşmeye tesir ederken diğer yandan şehir hayatını etkilemektedir. Ülkemiz gibi sanayileşmesini tamamlayamamış, dolayısıyla göç eden kitleyi şehir içinde temessül edemeyen toplumlarda, şehir yapısı hemşehri cemaatleri ile adeta bölünmektedir. Ancak bu tip grupların müsbet fonksiyonu da yok değildir. Evvela, köyden şehire göç eden ve daha köyde iken, haberleşme ve ulaştırma vasıtalarının gelişmemişliği sebebiyle, milli bütüne tam manasıyla entegre olamamış fertlerin şehir hayatında maruz kalabileceği kültür şoku bu dayanışma grupları ile kısmen önlenmiş olmaktadır. Tabii, hemşehri cemaatlerinin fonksiyonları psikolojik destekle sınırlı kalmamakta, iş bulma, mesken edinme gibi ihtiyaçların karşılanmasında da yardımcı olmaktadır.

Grupların azaları üzerinde bir takım etkilerinden bahsedebiliriz. Ferdin kendisi hakkındaki düşünce ve tasavvurları, grupları ile özdeşleştiği ölçüde, grubun özelliklerine bağlı olarak oluşur.⁶ Ferdin bir takım eşya, şahıs, düşünce ve kıymetler hakkındaki hüküm ve değerlendirmeleri çoğu zaman grup hayatının tesiri altındadır. Bilhassa, ideoloji cemaatleşmesinde grup ferdin bütün dünyası

⁵ Krech ve diğerleri, a.g.e., sh:205-206.

⁶ Tolan, B.: Toplum Bilimlerine Giriş, Ankara, 1985, sh:431-439.

olmakla kalmaz, onun dünyasını da şekillendirir.

Ferdin mensup olduğu grupların fert üzerinde tesirleri, bu grupların belirli bazı özellikleri tarafından tayin edilmiştir. Grup ideolojisi, yapısı ve ferdin bu yapı içindeki durumu grubun tesirini belirler.

Sosyal Münasebetler

Sosyal münasebet denildiğinde "sosyal" ile ifade edilmek istenen karşılıklı haberdar oluş ve aidiyet duygusudur. Bu iki özelliği ile sosyal münasebetler fiziki münasebetlerden ayrılırlar. İnsanlar cemiyet içindeki mevcudiyetlerinden karşılıklı haberdarlık ve cemiyete hep birlikte mensup olma duygularına sahip olmadıkları zaman, bir cemiyet hayatından söz edilmez. O halde; sosyal münasebet, "bir ferdin veya grubun kendi dışındaki fert ve grupların çeşitli davranış şekillerini ve beklentilerini hesaba katarak sürdürdüğü ilişkiye dayalı etkileşimdir".⁷

Sosyal münasebetler herhangi bir şekilde hem cinslerine yöneltilmiş ve akli tarafından belirlenmiş davranışları oluştururlar. Başkalarına karşı iç güdü yada sadece hissi değil, makul olarak ileri sürülmüş ve şuurlu olarak, amaçlara göre, belirli bir şekilde davranırız. O halde, sosyal münasebetler fertler arasındaki akla dayanan ve belirli bir amaca bağlı davranışlardır. Ancak, sosyal münasebetlerin akli yönü, onda akli olmayan yönlerin bulunmasına mani olmaz. Bir çok ilişkimizde "kan" ve "duygu" gibi akli olmayan karakterlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu iki unsur akli temeli desteklerler. Sosyal münasebetler hissi münasebetlerle bağılılıkları nisbetinde devamlılık arz ederler. Ortak hatıraların mahsulü olan hissi güç, bilhassa cemiyet hayatı için çok ehemmiyetlidir.⁸

G. Kessler sosyal münasebetlerin şuurlu ve akli "uyma" ve "ayrılma"lar yoluyla anlaşılabilirliğini belirtmektedir.⁹ Uyum, ilişkilerdeki dayanışmayı, ayrılmalar ise mücadele ve dikey ilişkileri, yani hakimiyeti ve tabi olmayı ifade etmektedir. Uyma ve ayrılmalar fertlerin cemiyet içindeki bütün hayatını kapsar. Sosyal münasebetlerimiz ve cemiyet hayatı uyma ve ayrılmalar ile gerçekleşmekte ve değişmektedir.

Sosyal münasebetlerde uyma ve ayrılmaları belirleyen faktörler, yani etkileşme sürecinin özellikleri nelerdir?

Fertlerin birbiriyle giriştikleri münasebetler sonucu etkileşmeyi, sosyal bir süreç olarak ele almak gerekir. İşbirliği, rekabet, mücadele gibi kavramlar cemiyet içinde görülen etkileşme hallerini ifade etmektedir. Ancak, her biri sosyal

⁷ Erkal, M.E.: Sosyoloji, 2.Baskı, İstanbul, 1983, sh: 117.

⁸ Kessler, G: Sosyolojiye Başlangıç, (Çev:Z.F.Fındıkoğlu), 2.Baskı, İstanbul, 1985,sh:108-115.

⁹ Kessler, G.: a.g.e.,sh:122-124.

ilişkilerde farklı bir durumu ihtiva ederler. Sosyal etkileşmenin işbirliği, rekabet veya mücadele şeklinde olmasını belirleyen şartlar, her biri için değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte, bazı genel hükümler belirtilebilir. Mesela; insanların elde etmek istedikleri değerler kıt ise rekabetçi davranışların ortaya çıkacağı söylenebilir.

Aralarında hissi bağlılık bulunan insanların işbirliği ihtimali daha yüksektir. Grup değerlerine karşı yöneltilmiş bir tehdit gruplar arasında muhtemelen mücadeleye yol açacaktır. İşbirliği, rekabet ve mücadele her cemiyette sosyal ve kültürel şartların tesiri altında, değişik şekillerde cereyan eder. Bu şekiller sadece cemiyetten cemiyete değişmekle kalmaz, aynı cemiyet içinde yaşayan sosyal nizam ile birlikte zaman içinde de farklılık gösterirler. Ayrıca işbirliği ve mücadele yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, sosyal çevre...v.b. gibi kriterler açısından da farklılık gösterirler.

Bir Etkileşme Süreci Olarak İşbirliği

Mac Iwer-Page'in belirttikleri gibi ¹⁰ insanlar gayelerine ulaşmak için şu üç yolu kullanabilirler:

i-Her biri diğerlerini dikkate almadan kendi yolunu takip edebilir ki, hiç sosyal olmayan bu tutumun cemiyet içinde bir yiğın engeli vardır.

ii-Her biri istediğini zorla almaya kalkabilir ki, bu cemiyet hayatı için olduğu kadar, fert için de tehlikeli bir yoldur.

iii-Üçüncü yol kooperasyon, yani işbirliğidir. Tesadüfi imece usulü olabileceği gibi, fertlerin müşterek menfaatlerini takip etmek üzere, teşkilatlanmaları suretiyle de gerçekleşebilir.

Şüphesiz fert ve cemiyet hayatını tehlikeye atmadan ve israf etmeden gayeye ulaşabilmenin yolu, kooperasyon, yani işbirliğidir. İşbirliği "iki veya daha fazla ferdin gayretlerini müşterek bir hedefe ulaşmak üzere birleştirmesidir".¹¹ İşbirliği süreci grup hayatının bütün şekillerine sirayet eder ve onun varlığı için vazgeçilmez bir mahiyet taşır. Günlük hayatın akışındaki pek çok ilişki, iş bölümüne bağlı olarak şahısların karşılıklı bağımlılığından dolayı basit işbirliğidir.

Ferdin tutumunun işbirliği şeklinde belirlenmesinde takip ettiği menfaat tipinin mühim rolü vardır. işbirliği ile menfaat tipi karışık bir surette birbirine bağlıdır.

Menfaatleri "benzer" ve "umumi" olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Benzer menfaatler tek tek, hususi olarak herkesin kendisine ait olmak üzere sahip oluna-

¹⁰ Mac Iwer, R.M.-Page, C.H.: Cemiyet I, (Çev: A.Kurtkan), İstanbul, 1971, sh:19-20

¹¹ Biesanz and Biesanz: Introduction to Sociology, Third Edition, New Jersey, 1978, sh:138.

bilen menfaattir.¹² Umumi menfaatin söz konusu olduğu hallerde, insanlar işbirliği yaparlar. Bu işbirliği kooperasyonun daha fazla fayda sağlamasından dolayı değil, umumi menfaatin mahiyeti icabıdır.

İşbirliğinin çok yoğun olduğu bir diğer kademedede benzer menfaatler söz konusudur. İnsanlar herhangi bir benzer menfaatin temininde işbölümünden faydalanmak, kaynaklarını bir organizasyonda bir araya getirmek, bir rakibi mağlup etmek için birleşebilirler. Bu hususlarda, benzer olan menfaatlerin her biri için ahenklidir ve bu durum onları işbirliğine sevkeder.

İşbirliği tutumu ile menfaat tipi arasındaki ilişki işbirliğinin sınırlarını da belirler. Umumi menfaatler için birleşme sadece başarıya bağlı olan bir birleşme değildir. Mesela, zulme ve baskıya maruz kalmış herhangi bir grubun inançla birbirine bağlanması ve bir inancı desteklemesi onları başarıdan ziyade, daha çok birbirine bağlayacaktır. Halbuki, benzer menfaatlerde işbirliği insanları bu derece kuvvetli bağlarla birbirine bağlamaktan uzaktır. Çünkü bu tip menfaatlerde bağlılıkla birlikte, herkes şahsi hesap yapmak durumundadır ve bu ahenk bozulduğu zaman işbirliği arzusu da yok olur. Artık işbirliği sadece fertlerin geçici bağdaşmasının bir neticesi olarak da devam edebilir.¹³ Modern cemiyet hayatı da işbölümü ve benzer menfaatin büyük ölçüde ahengi ile resmi kooperasyona dayanmaktadır.

Bir başka etkileşme sürecini oluşturan rekabet ile iş birliği arasındaki sınırı, çoğu zaman tespit etmek güçtür. Rekabet bu özelliği ile mücadele ve işbirliği arasında geniş bir etkileşme sahasıdır. İşbirliği ile birbirine karıştığı sahalar da vardır. Mesela, bir spor müsabakasında iki futbol takımı seyirciyi eğlendirmek için işbirliği yaparlar. Ancak, taraftarlar daha çok iki takım arasındaki rekabetle ilgilenirler. O halde, işbirliğine meydan verebilen menfaatlere zıt menfaatleri de ilave edebiliriz. İşbirliği ve rekabet etkileşme sürecinin bir safhasıdır ve çoğu zaman içiçe olabilirler.¹⁴ Bu durum bilhassa modern şehir hayatında daha bariz bir şekilde görülmektedir. Modern şehir hayatı işbölümüne bağlı olmak üzere işbirliğini desteklerken, aynı zamanda rekabeti de hızlandırır. Sosyal hayatta göze çarpan işbirliğini gayri ihtiyari, geleneksel, sözleşmeli, doğrudan ve ihtiyari gibi tiplere ayırmak mümkün¹⁵ ise de, genel olarak iki tipe ayırabiliriz: Vasıtalı işbirliği ve vasıtasız işbirliği.¹⁶

Vasıtasız işbirliği, insanların tek başlarına ancak uzun sürede güçlkle ya-

¹² Mac İver – Page: a.g.e.,sh:52.

¹³ Mac İver – Page: a.g.e.,sh:108-110.

¹⁴ Leslie,G.R. –Larson,R.F. – Gorman, B.L.:Introductory Sociology, New York, 1980, sh:57.

¹⁵ Nisbet, R.A.:“Cooperation” maddesi, International Encyclopedia of the Social Sciences,sh:385-386.

¹⁶ Bilgiseven, A.K.:Köy Sosyolojisi, 2.Baskı, İstanbul, 1988, sh:180.

pabilecekleri işleri, ortaklık halinde veya bir arada (imece gibi) yapmalarıdır. Yüz yüze gelmek suretiyle gerçekleştirilen vasitasız işbirliği bu haliyle bir takım sosyal tatmini de beraberinde getirir.

Vasıtalı işbirliği ise, birbirinden farklı işler gören (işbölümü) insanların aynı gayeye yönelmesi ile ortaya çıkar. Büyük teknolojik ilerlemelerle birlikte maharet ve fonksiyonlarındaki ihtisaslaşma neticesinde, vasitasız işbirliği yerini hızla vasıtalı işbirliğine bırakmaktadır.

Bir etkileşme süreci olarak mücadele

Sosyal mücadele diğerlerinin yapacaklarına karşı onları ortadan kaldırmak, incitmek, mahrum etmek veya kontrol etmek için tasarlanan etkileşimi ifade etmektedir.

İşbirliği gibi mücadele de kaynağı itibariyle menfaat tipleri ile yakından ilişkilidir. Benzer menfaatlerin ahenksiz olduğu yerde mücadele ortaya çıkar. Aynı tek bir şeyi isteyen iki veya daha fazla şahıs veya grupların bulunması halinde mücadele baş gösterecektir. Aynı tek bir şeyi isteyen fert veya gruplar umumi menfaatlerde işbirliğine giderken, benzer menfaatler de mücadeleye başlarlar. Umumi menfaatler ise savaşların da gösterdiği gibi, mücadeleye sebep olabilecek unsurlardır.¹⁷

Ancak, mücadelenin objektif temellerini subjektif unsurlarından belirgin olarak ayırmalıdır.¹⁸ Mücadele statü, güç, gelir, bölge hakimiyeti gibi kıymetli değerlerin dağılımında büyük bir değişiklik üzerine, birden ortaya çıkabilir. Mücadelenin kin, düşmanlık, saldırganlık ve benzeri tutumlardan ayrı olarak değerlendirilmesi gerekir. Modern işveren-işçi mücadelesi gibi belirli mücadele tiplerinde rakiplerden biri diğerine kendi düşmanlık hislerinin asgarisini besleyebilir.

Gerçekçi ve gerçekçi olmayan mücadele arasındaki fark, değerlendirmelerde ortaya konulmuştur.¹⁹ Gerçekçi mücadele insanların kar umudu ve isteklerini takipte çatıştığı zaman ortaya çıkar. Gerçekçi mücadele iştirakçiler tarafından bir vasita olarak mütalaa edilir ve daha etkili bir vasita ortaya çıktığında yerini ona bırakabilir. Diğer taraftan gerçekçi olmayan mücadelede somut bir neticeye ulaşma hedeflenmez, fakat saldırgan duyguların ifadesi söz konusudur. Gerçekçi ve gerçekçi olmayan mücadeleler sosyal hayatta saf tipler halinde ortaya çıkmaktan ziyade, karışık olarak bulunur.

Mücadelenin kaynağı hakkında çok farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ahlakçılar, saldırganlığın genetik yapımızda yattığını söylemektedirler. Bazı sosyologlar

¹⁷ Mac Iver – Page: a.g.e., s:110-114.

¹⁸ Coser, L.A.: "Conflict" maddesi, International Encyclopedia of the Social Sciences, sh:233.

¹⁹ Coser, L.A.: a.g.m., sh:233

ise, itilafın ana sebebinin sosyalleşme sürecinde öğrenilen etnosentrizm olduğunu iddia etmektedirler. Psikanalist teorilerde cemiyet içinde yaşamının kaçınılmaz gerginliklerinin saldırganlık duygusuna rehberlik edeceği ileri sürülür. Otoriter şahsiyet yapısının saldırganlığa yol açtığı da öne sürülen görüşler arasındadır. Marx ise, iktisadi yapıdan kaynaklanan sınıf mücadelesinden hareket etmektedir.²⁰

Her cemiyet hayatı işbirliği ve rekabetin yanında mücadeleyi de ihtiva etmektedir. Mücadele, diğer sosyal münasebetler gibi, sosyal nizam tarafından düzenlenmiştir. İşbirliğinin aksine, mücadelenin uzun süre devam etmesi cemiyet hayatında çekişme ve çözümlere sebep olabilir. Modern toplumlar mücadelenin ve çatışmanın müesseseleştirildiği toplumlardır. Bir cemiyette itilafların ortadan kaldırılması imkansızdır. Öyle olunca yapılması gereken şey bunun düzenlenmesi, kontrol edilmesidir.

Nitekim çok sayıda grupların yer aldığı cemiyet hayatında gruplar arasındaki mücadelelerin temelli giderilemeyeceğini düşünen R.Dahrendorf da çatışmaların düzenlenmesi (müesseseleşmesi) görüşündedir. Değişmeyi farklı menfaat grupları arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak gören Dahrendorf, çatışmanın "çatışma-uzlaşma-uyum" sürecini takip etmesi için:

i-Karşı menfaat gruplarının birbirlerinin temel amaçları yönünden haklılıklarını karşılıklı olarak kabul etmeleri,

ii-Menfaat gruplarının teşkilatlaşmaları,

iii-Tarafların belirli kaidelere uygun hareket etmeleri gerektiğini belirtmektedir.²¹

Mücadele için iki yönlü bir etkiden söz etmek mümkündür. Mücadele bir yandan daha önce taraflar arasında var olan bağların hepsini veya bir kısmını bozabilir veya yıkabilir. Diğer taraftan, mücadele önceden var olan bağları kuvvetlendirebilir veya daha önce olmayan birleştirici bağların doğmasına da yol açabilir.

Mücadelelerin etkisi sosyal yapı içinde yer alan grupların karakteristik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Pluralistik cemiyetlerde, açık grup yapıları, taraflar arasındaki gerilimi çözmeye yardımcı olurlar. Çünkü, bu yapılar isteklerin doğrudan ifade edilmelerine müsaade ederler. Cemiyetin karmaşıklaşmış yapısında fertler değişik vecheleriyle bir çok grup ve birliklerin azasıdır. Bir mücadelede fert değişik azalığın getirdiği bir özellik olarak, bir grup açısından düşman diğer taraftan müttefik olabilir. Böylece, çok yönlü mücadelenin yoğunluğundaki değiş-

²⁰ Biesanz and Biesanz: a.g.e., sh:139.

²¹ Kongar,E.: Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği İstanbul, 1981,sh:181.

melerden dolayı biri diğerine çapraz çizgiler çizmesi muhtemeldir ve o surette de bir eksen boyunca mücadeleye engel olurlar. Yine bu şekildeki cemiyetlerin birliklerindeki çoğulcu yapı da, mücadelenin vechelerinin çoğulluğuna yol açar ve her birinin yoğunluğunun nispeten düşük olmasına da yardımcı olabilir. Bu çok yönlülük içinde parçalanmış ortaklıklar cemiyette dengeyi ihtiva eder.

Diğer taraftan, kapalı grupların meydana getirdiği katı yapı içinde mücadelenin etkisi muhtemelen daha farklı olacaktır. Mücadeleler daha yoğun ve şiddetli olacaktır. Kapalı gruplar azalarının bütün şahsiyetini özümsemeye yönelir, azalarının diğer gruplarla bağlantısını adeta kıskanırlar. Onun bağlılığının sadece gruba yönelmesini isterler. Azaların grup dışına yönelişleri engellemek istendiğinde, grup içi mücadele patlak verirse muhtemelen bu mücadele çok şiddetli olacaktır.²²

Mücadele uyuşma suretiyle giderilmelidir. Uyuşma anlaşmazlığın (mücadele) yol açtığı gerginliklerin giderilmesi, etkileşmenin onarılmasıdır. İnsanların uyuşma için mütareke, uzlaşma, hakeme baş vurma, hoş görme gibi mekanizmalara başvurduğu görülmektedir.

Sosyal hayatta mücadele halindeki taraflar bunu iki tarzda sürdürebilir: Vasıtalı ve vasıtasız mücadele. Fertler veya gruplar aynı hedefe ulaşabilmek için hareket ederlerken, birbirlerine dorudan doğruya engel oldukları, zarar verdikleri zaman vasıtasız mücadele söz konusudur. Fert veya grupların birbirleriyle dorudan ve fiili olarak mücadele etmek yerine, kendi gayelerinde başarılı olmaya çalışmaları ise vasıtalı mücadeledir.²³

Sonuç

İşbirliği ve mücadele fertlerin giriştikleri sosyal münasebetlerde etkileşim sürecini oluşturur. Bütün münasebetlerin gruplar içinde ortaya çıktığı düşünüldüğünde, işbirliği ve mücadele şekli grup yapısının bir fonksiyonu olarak belirlenecektir. Dolayısıyla, herhangi bir sosyal hayat sahasında işbirliği ve mücadele, o hayat sahasında yer alan grupların karakteristik özellikleri ile tayin edilir.

Herbiri aynı zamanda büyük bir grup olarak cemaat ve cemiyet tarzı sosyal hayat sahaslarında işbirliği ve mücadele değişik şekillerde cereyan eder. Toplum hayatının sürekliliğini sağlamak bakımından, tarihin kaydettiği bütün toplumlarda, işbirliği ve mücadele norm ve müesses usüllerle düzenlenmiştir. Buna karşılık değişen şartlarla birlikte yeni norm ve usüller işbirliği ve mücadele formlarında farklılaşmayı doğurur.

²² Coser, L.A.: a.g.m., sh:233.

²³ Bilgiseven, A. K.: Köy Sosyolojisi, sh:181.